

IV Konferencja ICLARS pt. *Freedom of/for/from/within Religion*, Oxford, 8–11 września 2016 r.

ICLARS czyli International Consortium for Law and Religion Studies (Międzynarodowe Konsorcjum Badań nad Prawem i Religią) powstało w 2008 r. z inicjatywy profesora Silvio Ferrariego (z państwowego Uniwersytetu w Mediolanie), pierwszego przewodniczącego Konsorcjum oraz profesora W. Cole'a Durhama (z Brigham Young University w Salt Lake City, USA), obecnego przewodniczącego Konsorcjum. Pierwsza ogólnoswiatowa konferencja Konsorcjum odbyła się w styczniu 2009 r. w Mediolanie i od tego czasu kolejne są organizowane mniej więcej co dwa lata.

W 2016 r. konferencja ICLARS pod tytułem *Freedom of/for/from/within religion (Wolność dla/ od/ w obrębie wyznania)* odbyła się w Oxfordzie, w St. Hugh's College, w dniach 8–11 września. Program konferencji był bardzo napięty i różnorodny, szereg jednocześnie odbywających się sesji (zwykle 4 sesje paralelne) zmuszał uczestników do podejmowania nieraz trudnych wyborów. Z uwagi na liczbę prelegentów (łącznie 131 z 35 krajów) oraz bogactwo tematyki niemożliwością było jednak, aby wszystkie sesje odbywały się po kolei. Dzień pierwszy, będący dniem przyjazdu, był także dniem prezentacji młodych naukowców, którzy zdobywają swoje szlify. Wieczorna uroczysta kolacja i wykład prof. Davida Novaka z Toronto pt. *What is Religious Freedom* otwały właściwą część konferencji. Konferencja istotnie dotyczyła rozmaitych aspektów wolności wyznania i nie poruszała kwestii praktyczno–technicznych, takich jak np. nauczanie religii w szkole, finansowanie kościołów czy inne zagadnienia życia codziennego.

Ze względu na bogactwo prezentowanych tematów i niemożność uczestniczenia we wszystkich sesjach niniejsze sprawozdanie ma charakter wybiórczy. Pierwsza sesja plenarna miała tytuł *Wolność wyznania – prawo podstawowe czy niemożliwość?* i moderowana była przez prof. Javiera Martinezę Torróna z Uniwersytetu Complutense w Madrycie. Do najciekawszych części konferencji należała dyskusja z udziałem naukowców krytycznie podchodzących do kwestii wolności wyznania, m.in. Petera Danchina. Spotkali się oni z ostrą polemiką ze strony pozostałych uczestników konferencji, m.in. prof. Javiera Martinezę Torróna, który dowodził, że pozbawiają oni ludzi, często prześladowanych, bardzo ważnego prawa,

a nie oferują im nic w zamian. Sporo kontrowersji i głosów krytycznych wywołało przemówienie dra Prakasha Shaha z Uniwersytetu w Londynie, z którego wynikało, że wolność wyznania jest produktem Europy Zachodniej i tylko w Europie Zachodniej jest stosowana i rozumiana prawidłowo.

Po tej sesji plenarnej odbywały się sesje symultaniczne: wolność wyznania i prawo międzynarodowe, wolność wyznania i orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, wolność wyznania i równość oraz wolność wyznania – aspekty teoretyczne. Druga sesja plenarna pt. *Wolność w obrębie wyznania*, była prowadzona przez prof. Marka Hilla QC i objęła prezentację protestanckiego, islamskiego i katolickiego punktu widzenia. Ze względu na światowy charakter konferencji nie zabrakło także przedstawicieli wyznawców islamu (z Nigerii), którzy podkreślali zalety tej religii i przekonywali w szczególności o dobrej pozycji kobiet w islamie.

Cztery sesje symultaniczne były uzupełnieniem sesji plenarnej: kobiety i religia, wolność wyznania a prozelityzm oraz wolność wyznania i ludy autochtoniczne. Szczególnie interesująca była sesja wiodących znawców prawa wyznaniowego poświęcona porównaniu wolności religii w różnych tradycjach religijnych. Jej moderatorem był prof. Silvio Ferrari, a udział w niej wzięli prof. Norman Doe (Cardiff), prof. David Novak (Toronto) i prof. Werner Menski (Uniwersytet w Londynie). Szczególnie ciekawie wypadły referaty: prof. Doe o wspólnych zasadach prawnych w obrębie chrześcijaństwa i prof. Menskiego, który przez większość życia badał hinduizm.

Sobotnia poranna sesja plenarna dotyczyła wolności od religii i prowadzona była przez prof. Brett Scharffsa (Brigham Young University, USA) z udziałem mówców z Brazylii, Izraela i humanisty z Wielkiej Brytanii. Bezpośrednio po niej odbyły się cztery sesje symultaniczne: wolność wyznania i niedyskryminacja, migracja wyzwaniem dla wolności wyznania, wolność wyznania a sekularyzm oraz sesja, podczas której dyskutowano, czy bezpieczeństwo wymaga wolności od wyznania. Popołudniowa sesja plenarna, moderowana przez prof. Alessandro Ferrariego (Uniwersytet Insubria, Włochy), skoncentrowana była na wolności na rzecz religii. Również i tę sesję uzupełniły cztery sesje symultaniczne: czy powinno się akceptować wyjątki dla duchownych, wolność wyznania a podmioty zbiorowe (korporacje) i wolność wyznania a uwarunkowania specjalne. Relatywnie mało znanym, ale ciekawie przedstawionym tematem był problem dostępu do miejsc świętych, tj. sytuacja, gdy w wyniku działań

wojennych i przesunięcia granic wierni nie mają dostępu do szczególnie ważnych miejsc kultu. Problem ten dotyczy m.in. północnego Cypru, ale także niektórych republik byłej Jugosławii. Tę sesję moderował prof. Peter Petkoff z Oxfordu.

Przemówienie zamykające wygłosił prof. Silvio Ferrari, który podkreślił, że po tak bogatej konferencji nie jest możliwe podsumowanie wszystkich podjętych w niej wątków, pokusił się natomiast o pewne podsumowanie statystyczne. Wskazał na bardzo liczny udział naukowców ze Stanów Zjednoczonych oraz Europy, w obrębie której szczególnie silne grupy stanowili naukowcy z Wielkiej Brytanii i Włoch (oba przypadki dość zrozumiałe). Dziwiła natomiast mała obecność reprezentantów Niemiec i Francji (tylko 1 doktorantka z Francji). Wśród uczestników nie brakowało też Kanadyjczyków, naukowców z Ameryki Łacińskiej (Brazylia, Chile), Izraela, Bliskiego Wschodu, Azji i Afryki (Nigeria, RPA).

Warto podkreślić, że członkiem zbiorowym ICLARS jest Polskie Towarzystwo Prawa Wyznaniowego, stowarzyszenie naukowe zrzeszające środowisko polskich specjalistów zajmujących się prawem wyznaniowym. W IV Konferencji ICLARS udział wzięło dwóch Polaków: dr Piotr Szymaniec z Państwowej Wyższej Szkoły im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, który przedstawił komunikat o badaniach na temat rozumienia wolności wyznania w najnowszym orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego, oraz piszący te słowa.

Konferencja, mimo tak wielkiej liczby mówców i uczestników (ponad 200) była znakomicie przygotowana i przeprowadzona. Program konferencji był 60 stronicową broszurą z życiorysami i zdjęciami prelegentów, wymienionych alfabetycznie w obrębie poszczególnych krajów, aby ułatwić nawiązanie z nimi kontaktu. Niesłychaną zaletą konferencji ICLARS jest ich ogólnoświatowość, dająca możliwość poznania, wysłuchania i wymiany uwag z badaczami z innych kontynentów, w tym także z krajów i regionów, o których sytuacji, prawie i praktyce orzeczniczej wiemy często bardzo niewiele. Dodatkową oprawę konferencji stanowiły także prezentacje wydawnictw, serii poświęconych prawu i religii oraz specyficzne sesje towarzystw i centrów badań.

*Dr hab. Michał Rynkowski
Członek Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego
Bruksela*